

можда је то превише очекивати од једне синтезе. Осим тога, ниједна досадашња књига није тако студиозно и пажљиво обрадила осамдесете и деведесете године 20. века, као и прве године 21. века.

Наташа МИЛИЋЕВИЋ

Sophie Quinn-Judge. *The Third Force in the Vietnam War: the Elusive Search for Peace, 1954–75*. London: I. B. Tauris, 2017, 230.

Рат у Вијетнаму сигурно представља једну од највише обрађиваних историјских тема у последњих неколико деценија, стављајући на полице светских библиотека, по неким проценама, више од 20.000 научних наслова. Међутим, док је већина те литературе била посвећена америчкој улози у том сукобу, уз поједничане студије кинеских или руских научника о улози Пекинга и Москве (Ли Данхуи, Ниу Ђун, Џаи Ђијанг, Чен Ђен, Иља Гајдук, Игор Селиванов, Ирина Конорева и др.), дотле се о вијетнамској ратној улози врло мало писало ван граница те земље, тако да данас имамо само неколико озбиљних иностраних студија које користе вијетнамску необјављену и објављену архивску грађу, а које су писали Лијен-Ханг Т. Нгујен, Пјер Аселан, Кристофер Гоша, Вилијам Дуикер, Туонг Ву и други. Тим ауторима се овом приликом придружује и Софи Квин-Џац, творац чувене Хо Ши Минове биографије о његовим мало познатим годинама пре Другог светског рата, а која се новом књигом бави самим периодом Вијетнамског рата.

За разлику од других аутора који су се првенствено концентрисали на високу политику у Вашингтону, Ханоју или Сајгону током овог сукоба, књига коју овде приказујемо првенствено се бави једном увелико заборављеном историјском епизодом, а то је био јужновијетнамски мировни покрет, тзв. „трећа сила“, „трећи пут“, „треће решење“ или „трећи сегмент“, како је то било популарно називати тих година. Тематику вијетнамских мировних преговора, односно њихових различитих фаза, и раније су третирали неки аутори (Лојд Гарднер, Тед Гитингер, Џејмс Хершберг, Пјер Аселан), међутим, као и у другим случајевима, радило се превасходно о дипломатским преговорима између зараћених страна, без анализе ширег утицаја на друштвене процесе у оба Вијетнама. Јужновијетнамски мировни покрет је, како то наводи ова студија, настојао да пронађе компромисно мировно решење између две вијетнамске државе које би гарантовало макар суживот између два друштвено-политичка система, али паралелно зидајући свој сопствени политички и идеолошки пут независан од утицаја САД-а или комунистичких сила, иако су многи припадници овог покрета имали својих левичарских афинитета.

Ова студија се примарно заснива на објављеним и необјављеним документима из вијетнамских архива, пре свега грађе која се односи на бивши Јужни Вијетнам, као и на интервјуима које је ауторка обавила са учесницима историјских догађаја, док је приде присутна и америчка, француска и друга архивска грађа, пропраћена разноврсном литературом вијетнамске и западне провенијенције. Што се тиче саме структуре књиге, она се састоји од увода, у коме је укратко представљен значај и суштина теме која се обрађује (1–6), као и од седам пратећих поглавља, од којих седмо има улогу и закључка, а у којима се елаборира и анализира тема вијетнамског друштвеног организовања у вези са иницирањем промена у јужновијетнамском друштву или постизањем самог мировног решења. Ендноте за сва поглавља налазе се после последњег поглавља (193–214). Осим тога, ауторка је настојала да мировне активисте на југу земље стави и у непосредан контекст северновијетнамске стратегије за ослобођење и уједињење, односно да покаже да, упркос извесним симпатијама за ствар Севера, они никако нису били пуке марионете властодржаца у Ханоју, већ независан политички фактор, иако их је режим у Сајгону често приказивао као издајнике.

У првом поглављу (7–30), својеврсном историјском уводу, ауторка нас упознаје са успоном вијетнамског национализма под француском колонијалном влашћу, када су образованији Вијетнамци, користећи образовни систем који су ограничено пружали Французи, почели да стварају сопствене институције цивилног друштва како би временом покренули ослобођење земље, док је целокупно вијетнамско друштво доживљавало идејни и религијски препород кроз обнову и успон будизма, нове религије *као даи* и наравно комунизма, који сви имају снажну националну, социјалну и антиколонијалну црту. На тај начин се створила снажна и динамична интелектуална сцена у Вијетнаму која је потом породила бројне политичке и мировне активисте о којима прича ова студија.

У суштини, главна анализа ове студије почиње другим поглављем (31–60) које се односи на десетогодишњи период између Женевске конференције 1954. и даље ескалације сукоба 1964. У овом поглављу ауторка је паралелно анализирао како успон и пад ауторитарног католичког и проамеричког председника Јужног Вијетнама Нго Дин Зијема, који је својом екстремном политиком успео да отуђи већи део интелигенције и све будисте, тако и стварање више струја интелектуалног и мировног покрета, углавном испирисаних различитим левим и религиозним струјањима, које су настојале да промовишу неутрализацију Јужног Вијетнама по моделу Лаоса, уживајући у томе подршку како прокомунистичког Фронта за национално ослобођење (ФНО) тако и Француске, која је желела да види мање америчког утицаја у тој земљи. Међутим, како указује ауторка, управо је потенцијално кокетирање са идејом неутрализације Јужног Вијетнама, о коме је на крају почео да размишља и сам Зијем, довело до тога да САД подржи пуч против њега, али и да смени његовог наследника генерала Зенг Ван Мина, који је почео да се отворено приближава сличним концептима мировног покрета. Тиме је био отворен пут за непосредну америчку војну интервенцију у Вијетнаму.

У трећем поглављу (61–77) Квин-Цац нам скреће пажњу на дешавања у Северном Вијетнаму у истом периоду у коме је, упркос ранијем опадању жара за класну борбу, временом поново дошло до снажења фракција које су биле радикално лево настројене и све више су се ослањале на Пекинг у његовом идеолошком сукобу са Москвом. У овом периоду слаби ауторитет генералног секретара Хо Ши Мина, премијера Фам Ван Донга и генерала Во Нгујен Ђапа, док све већи идеолошки утицај имају први секретар Радничке партије Вијетнама (РПВ) Ле Зуан, који је раније организовао револуционарни рад на Југу, и шеф партијске Контролне комисије Ле Дук То. Иако ова струја није у потпуности одбацила могућност преговора и решења заснованог на политичкој платформи ФНО, она се, уз кинеску подршку, крајем 1963. на Деветом пленуму РПВ определила за ратну опцију интензивирања оружане борбе на Југу и интензивнијег спровођења даље социјалистичке трансформације на Северу. Тиме су, како указује аутор, мировни напори „треће силе“ били доста осујећени, али су се настављали независно од планова у Ханоју, који је често желео да овај покрет стави под своју непосредну контролу.

Како нам ауторка приказује у четвртом поглављу (79–103), које прати успон студентског и будистичког антивадиног мировног покрета на Југу током периода 1964–1967, ова два сегмента опозиционе сцене у Сајгону нису само допринела паду претходног режима већ су представљала и најактивније и најдоследније борце против самовоље војних власти које су се пучевима брзо мењале, даље ескалације оружаног сукоба и отворене америчке војне интервенције. Будистичке организације су, према овој студији, највише предњачиле у извођењу таквих политичких активности, а све више су долазиле у контакт и са представницима ФНО у заједничкој потражи за мировним решењем. Многи будисти су путовали и у САД како би утицали на тамошње јавно мњење да подржи крај рата, а многи међу њима се све више ангажују у друштвеном раду са унесрећеним сународницима. Врхунац ове политичке борбе била је велика побуна студената и будиста у пролеће 1966. када су блокирали градове Хуе и Дананг и, уз многобројне жртве и хапшења, коначно натерали војну хунту да сазове Уставотворну скупштину и распише председничке изборе. Ово је била најконкретнија манифестација „треће силе“ у јужновијетнамској политици до тада, иако ће почетком наредне године војне власти, уз лажирање избора, поново изневерити демократски процес доводећи на власт наредног проамеричког генерала Нгујен Ван Тијеа.

Ауторка је пето поглавље (105–134) посветила припремама и извођењу чувене Тет офанзиве почетком 1968, која је, иако суштински војно неуспешна, ипак обликовала не само даљу судбину мировног покрета на Југу већ и сам ток Вијетнамског рата. Тако на страницама овог поглавља можемо више сазнати о мало познатим чисткама унутар РПВ током 1967. којима је додатно изолован Хо Ши Мин, а из партијског врха били су уклоњени људи блиски СССР-у и они који су се залагали за скоре мировне преговоре тако да су прокинески заговорници масовне оружане акције на Југу поново однели превагу. Чак и кад је Тет офанзива пропала, ови заговорници радикалне линије предвођени Ле Дук Тоом, упркос потоњем захлађењу односа са

Пекингом, нису одустајали од своје офанзивне политике. Међутим, Ле Зуан је подржавао ратну опцију, али која не би на крају резултирала директним презимањем југа земље, већ стварањем тамошње прелазне коалиционе владе састављене од представника ФНО и различитих мировних активиста. Ипак, волунтаризам, преамбициозно планирање и недовољно уиграна организација, као и неадекватност герлиских бораца за извођење урбаних акција, довели су до неуспеха читаве офанзиве, која се онда углавном сломила преко леђа студената који су, као предводници мировног покрета и кључ побуне у већим градовима, потом били масовно хапшени. Са друге стране, политички, пропагандни и психолошки ефекат ове акције био је ипак толики да је принудио америчку страну да коначно седне са вијетнамским комунистима за преговарачки сто, што је потом побрало додатне поене за Ханој међу опозиционим снагама на Југу.

Како можемо видети кроз шесто поглавље (135–163), Никсонова политика паралелног ширења рата на територију Камбоџе и Лаоса, уз интензивирање улоге локалних јужновијетнамских снага у борби са комунистичком герилом, довела је до снажења различитих делова мировног покрета, који су се почели интензивније политички организовати, повећавајући тако притисак на председника Тијеа. Одговор власти је био бруталан, уз бројна хапшења истакнутих будистичких и католичких активиста који су мучени у јужновијетнамским затворима. Без обзира на све, „трећа сила“ је ипак успела да искористи моменат отпочињања мировних преговора у Паризу и наметне се као још један битан део политичког решења чије је мишљење такође требало чути. Представници ФНО на овим преговорима су све више заговарали да се створи коалициона влада на Југу, чији би важан део били представници „треће силе“, а која би коначно обезбедила преко потребан мир. Међутим, по ауторки, САД је чврсто стајао иза Тијеа и није дозвољавао праведно изборно решење које би рашчистило политичку ситуацију на Југу и тако омогућило прекомпоновање власти у складу са потребама окончања рата. Чак и када је коначно било постигнуто примирје јануара 1973, иако противно жељама јужновијетнамског председника, америчка страна је и даље настављала да га одлучно подржава, самим тиме осујетивши могућност да се ситуација на Југу разреши путем мирне транзиције власти, уз активно учешће представника „треће силе“. Ипак, како видимо у овом поглављу, пад Никсона је указивао на то да САД ипак неће ући у рат да спасе јужновијетнамски режим, док је неспремност Тијеа да сарађује са некомунистичком опозицијом коначно паралисала политички систем и широм отворила врата за наметнуто војно решење са Севера.

Завршно, седмо поглавље (165–192) настало је као производ не само архивских истраживања ауторке, већ и онога што је она лично видела у Јужном Вијетнаму у периоду између краја 1973. и почетка 1975. Велики део мировног покрета на Југу, као и многи припадници ФНО били су уверени да ће политика помирења и преговарања између комунистичких и некомунистичких снага на Југу коначно обезбедити компромисно политичко решење. Међутим, очигледна слабост јужновијетнамске војске деловала је као под-

стицај да Север покрене последњу велику офанзиву у пролеће 1975. Како нам ауторка сликовито описује, брзи пад Тијеовог режима и краткотрајна власт Зенг Ван Мина представљали су последњи покушај „треће силе“ да се наметне као независан политички фактор који би, у оквирима нове ситуације, обезбедио глас већине јужновијетнамског становништва пред новим властима, али до тога није дошло. Свима је постало јасно да ће северновијетнамци убрзано наметнути свој систем на Југу, не питајући много локалне политичке снаге за мишљење, истовремено тражећи од припадника „треће силе“ да беспоговорно подрже револуцију, распусте сопствене организације и прилагодје се новом идеолошком систему. Квин-Цац је описала неколико случајева где су неки од њих све то ћутке прихватили, а неки су због своје доследности платили цех, што је уједно представљало и крај концепта „треће силе“.

У закључном делу ауторка је направила осврт на целокупну историјску улогу „треће силе“ у политичком животу Јужног Вијетнама, сматрајући да је, под другачијим историјским околностима, идеја коалиционе владе и неутрализације те земље могла истински заживети, чиме би субјективност друштва на Југу могла бити колико-толико сачувана. Међутим, непрекидно америчко инсистирање на ратној опцији, недемократски карактер војног режима на Југу који је отуђио већину својих грађана и опсесија Ханоја да, без обзира на цену, уједини и преобрази читаву земљу по сопственом револуционарном моделу, довели су до исхода који познајемо. Узевши све ово у обзир, књига коју смо овде приказали представља значајан допринос бољем разумевању различитих политичких нијанси Вијетнамског рата, пружајући тако глас оним заборављеним политичким снагама које су желеле другачије решење, али су их ветрови историје жустро уклонили са светске позорнице.

Јован ЧАВОШКИ

*Вынужденное соседство – добровольное приспособление
в дипломатических и межнациональных отношениях в
Центральной, Восточной и Юго-восточной Европе XVIII–XXI вв.:
сборник статей, отв. ред. О. В. Хаванова.
Москва – Санкт-Петербург: Нестор-История, 2017, 384.*

Истраживање улоге и места које је у односима између народа на територији мултиетничке и мултиконфесионалне централне, источне и југоисточне Европе, од новог века до данашњег тренутка, заузимао дијалог и тражење компромиса представљало је основу за организовање међународне конференције *Принудно суседство – доброволно прилагођавање у дипломатским и међунационалним односима централне, источне и југоисточне Европе од 18. до 21. века*, у Москви октобра 2016. године.